

Zkuste navštívit demonstrační farmy

V roce 2023 získalo statut Demonstrační farmy 20 zemědělských podniků. Jejich počet vzrostl téměř trojnásobně z původních sedmi farem v roce 2017, kdy byl program poprvé spuštěn. V loňském roce se na demonstračních farmách uskutečnilo více než 500 demonstračních akcí, kterých se zúčastnilo okolo 3600 účastníků, z toho více než polovinu tvořili zemědělci. Ministerstvo zemědělství na program každoročně vyčleňuje 15 milionů korun z národních dotací. A ve spolupráci s Ústavem zemědělské ekonomiky a informací (ÚZEI) pracuje na další podpoře a propagaci těchto aktivit.

Demonstrační farmy jsou jedním z klíčových nástrojů pro sdílení a šíření znalostí a inovací do praxe. Z mnoha studií a výzkumů vyplývá, že přenos znalostí a zkušeností k zemědělcům je nejefektivnější prostřednictvím jiného zkušeného zemědělce, který je schopný reagovat i na ty nejdetailnější otázky z každodenní praxe. Úkolem demonstračních farem je předávat dobrou praxi ve vybrané oblasti dalším zemědělcům. Demonstrační či pilotní farmy jsou podporovány v řadě členských zemí a jsou nedílnou součástí AKIS (Zemědělského znalostního a inovačního systému), který představuje systém uspořádání a interakcí osob, organizací a institucí, jež využívají a vytvářejí znalosti a inovace pro zemědělství a příbuzné obory. Cílem je přispívat k naplňování cílů nové SZP; zejména přechodu k odolným, udržitelným a ke klimatu šetrným zemědělským systémům a hodnotovým řetězcům. Demonstrační farmy mohou být začleny na konkrétní postupy/témata, jako je například dobré hospodaření s ornou půdou, integrovaná ochrana rostlin, welfare zvířat, ochrana biodiverzity aj. až po celofarmní přístup, jako je ekologické zemědělství. Ukázky se mohou týkat modernizace a digitalizace, jako je precizní zemědělství, environmentálních témat, např. snížení spotřeby vody na farmě nebo využití obnovitelných zdrojů energie apod. V poslední době jsou demonstrační farmy využívány k ukázkám dobré praxe nad rámec zemědělství, jako je například farmovní zpracování, distribuce a krátké dodavatelské řetězce, budování vztahu s veřejností a podpora rozvoje venkova (více například zahraniční projekt <https://farmdemo.eu/>).

V České republice mohou statut Demonstrační farma získat zemědělské podniky, které při svých činnostech využívají nejnovější poznatky a technologie a současně hospodí šetrně s přírodními zdroji. Demonstrační aktivity jsou zaměřeny především na oblast péče o půdu, podporována je prezentace postupů a technologií snižujících vodní a větrnou erozi, nadměrné utužování půdy, postupů přispívajících k zadržování vody v krajině nebo prezentujících opatření k přizpůsobení se změně klimatu a zmírnění jejich dopadů. Od roku 2018 jsou tyto postupy příznivé pro půdu demonstrovány v systému ekologického zemědělství, od roku 2019 v systému integrované ochrany rostlin. V roce 2023 byl doplněn důraz na využívání technologií precizního zemědělství v agrotechnických postupech.

V roce 2023 je podporováno těchto pět záměrů:

- ucelené systémy hospodaření s důrazem na ochranu půdy a zadržování vody v krajině,
- technologie pěstování plodin s nízkou ochrannou funkcí v souladu s DZES 5,
- organická hmota v půdě a její vliv na erozi, hospodaření s vodou a její zadržování v krajině,
- integrovaná ochrana rostlin jako komplexní systém péče o ornou půdu a sady,
- ekologické zemědělství jako komplexní systém péče o ornou půdu a vinice.

Jak se stát demonstrační farmou?

Výzvu k podávání projektů na činnost demonstračních farem vyhláší Ministerstvo zemědělství (MZE) každoročně v lednu. Doručené projekty jsou posouzeny po formální stránce, obodávány dle preferenčních kritérií a zhodnoceny a vybrány komisí ustanovenou MZE pro výběr demonstračních farem, jejímž členy jsou mimo MZE zástupci univerzity, výzkumných organizací a nevládních organizací agrárního sektoru. Projekt se podává jako tříletý na konkrétní vybraný záměr. V případě schválení je však třeba každoročně doručit na MZE plán činnosti na daný rok (v souladu se schváleným projektem) k určení počtu plánovaných akcí a výše požadované dotace.

Seznam schválených demonstračních farem přebírá platební agentura SZIF a od 1. do 31. března běží termín k podání žádosti o dotaci, a to elektronicky prostřednictvím Portálu farmáře. Následně lze spustit demonstrační akce dle schváleného ročního plánu činnosti.

Podporovány jsou pouze zemědělské podniky, které jsou ve svém oboru nositeli nových poznatků, mají inovativní a účinná řešení v definované oblasti, jejichž osevní postupy i technologie odpovídají standardům dobrého zemědělského a environmentálního stavu (DZES) a jsou v souladu s národní legislativou, především u nich nedošlo k opakovaným erozním událostem dle platné metodiky Monitoring eroze nebo vážné erozní události, která vedla k přerážení do vyššího stupně ochrany.

Dále je třeba splnit podmínky konkrétního záměru. Například demonstrační farma prezentující postupy péče o ornou půdu v rámci ekologického zemědělství musí: a) být subjektem registrovaným v systému ekologického zemědělství (EZ), b) být bez zjištěných závažných porušení pravidel EZ v posledních třech letech, c) hospodařit minimálně na 50 hektarech orné půdy, kde pěstuje alespoň čtyři tržní plodiny. U farem s produkci zeleniny, bylin a révy vinné je požadována minimální celková výměra podniku jeden hektar. (Podmínky jsou uvedeny pro každý záměr ve Výzvě k podávání projektů na činnost demonstračních farem).

Vzhledem k převodu administrace národních dotací z MZE na SZIF od roku 2020 jsou veškeré informace jako Výzva k podávání projektů, Příručka pro podání žádosti o dotaci, formuláře deníku konzultací aj. dostupné na: <https://www.szif.cz/cs/nd-dotacni-programy-9fm>. Další zajímavé informace včetně pozvánek na akce na demonstračních farmách jsou na webu Agronavigátor: <https://agronavigator.cz/demonstracni-farmy>

Jaké akce na demonstračních farmách probíhají?

Aktivity demonstračních farem jsou podporovány z národních dotací Ministerstva zemědělství v rámci podpory poradenství v zemědělství z programu 9.F.m. Zásad pro poskytování dotací podle § 2 a §2d zákona o zemědělství, a to od roku 2017. V posledních letech je na program vyčleněno 15 milionů korun. Výše dotace závisí na rozpočtu národních dotací pro daný rok.

Cílem programu je, aby se inovativní metody a přístupy dostaly k největšímu počtu zemědělských podniků. Na demonstračních farmách se proto během celého roku konají akce pro odbornou veřejnost. V rámci dotace jsou podporovány tyto formy demonstračních akcí:

- Den otevřených dveří** – období „polních dnů“, s požadavkem minimálně 10 účastníků a je předpokládána spolupráce s výzkumnými organizacemi.
- Individuální demonstrační akce** – konzultace přímo v provozu, příp. telefonicky s agronomek nebo externím poradcem především k tématu péče o půdu.
- Skupinová demonstrační akce** – detailnější diskuse ke zvolenému tématu s minimálně třemi účastníky za účasti agronoma nebo externího poradce.

Uspěšné demonstrační farmy mohou získat dotaci až jeden milion korun na svoje aktivity. Dotace se skládá z jednotlivých naplánovaných činností na daný rok v souladu se schváleným projektem.

Předmět dotace:	Částka
Den otevřených dveří	100 000 Kč/akce
Demonstrační akce individuální (min. 20 akcí/rok)	50 000 Kč/rok
Demonstrační akce skupinová (min. 5 akcí/rok)	50 000 Kč/rok
Informační materiály a propagace	50 000 Kč/rok
Služby výzkumných pracovníků (dle výše prokázaných nákladů)	50 000 Kč/rok
Příprava demonstračních ploch (max. 3 ha)	50 000 Kč/ha

Kam vyrazit na demonstrační farmu?

V roce 2023 získalo statut Demonstrační farmy 20 zemědělských podniků. Nejvíce, pět z nich, najdeme v Kraji Vysočina, čtyři v kraji Plzeňském, dále pak v krajích Středočeském, Jihoomoravském, Královéhradeckém, Libereckém, Pardubickém a Jihočeském.

V rámci dotovaných záměrů jsou vyrovnaně zastoupeny všechny s výjimkou záměru b) prezentace technologií pěstování plodin s nízkou ochrannou funkcí v souladu s DZES 5.

Zaměření demonstračních farem (2017–2023)

Zaměření	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
a) Ucelené systémy hospodaření	2	3	3	2	5	6	6
b) Protierozní ochrana/eroze	3	2	1	1	1	1	1
c) Organická hmota	2	4	5	5	4	5	5
d) Integrovaná ochrana rostlin	x	x	1	4	6	5	4
e) Ekologické zemědělství	x	2	2	2	3	3	4
Celkem	7	11	12	14	19	20	20

Z celkového počtu demonstračních farem je šest ekologicky hospodařících (Ekofarma PROBIO, Biofarma Sasov, Farma Lukava, Vinné sklepy Kutná Hora, Sady sv. Prokopa a Lukáš Musil), z toho první čtyři farmy prezentují záměr EZ.

V záměru EZ je například podporována prezentace technologií se zaměřením na hospodaření na orné půdě a vinicích s využitím postupů, které umožní hospodaření bez používání herbicidů, rychle rozpuštěných minerálních hnojiv a chemicko-syntetických přípravků na ochranu rostlin. Cílem je ukázat ucelený a udržitelný systém hospodaření s důrazem na ochranu půdy, udržitelný osevní postup, pěstování meziploody, využívání zeleného hnojení, ozelenění mezířadí a šetření vláhou.

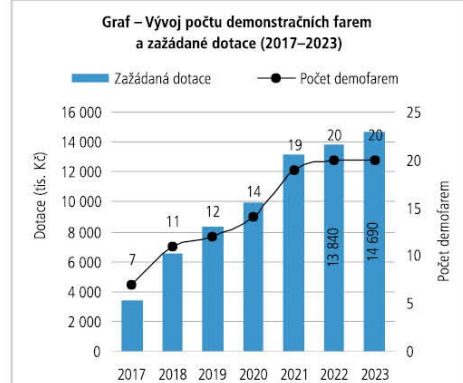
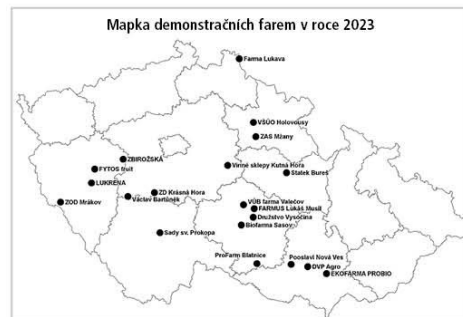
Seznam schválených demonstračních farem pro rok 2023

Počet	Název subjektu	Kraj	Zaměření	Počet let
1	Sady sv. Prokopa	Jihočeský	d)	3
2	POOSLAVÍ Nová Ves, družstvo	Jihoomoravský	b)	7
3	DVP Agro, Bratčice	Jihoomoravský	c)	2
4	EKO-FARMA PROBIO	Jihoomoravský	e)	6
5	ZAS Mžany	Královéhradecký	a)	3
6	VŠÚO Holovousy	Královéhradecký	d)	4
7	Farma Lukava	Liberecký	e)	3
8	Státek Bureš	Pardubický	c)	7
9	Zbřizská	Plzeňský	a)	2
10	LUKRENA	Plzeňský	a)	1
11	ZOD Mrákov	Plzeňský	a)	3
12	Pavel Voráček, FYTOS fruit	Plzeňský	d)	3
13	ZD Krásná Hora	Středočeský	a)	7
14	Vinné sklepy Kutná Hora	Středočeský	e)	1
15	Václav Bartůnek	Středočeský	c)	6
16	Družstvo Vysočina	Vysočina	c)	7
17	Biofarma Sasov	Vysočina	e)	3
18	ProFam Blatnice, Ondřej Doležal	Vysočina	c)	5
19	Lukáš Musil	Vysočina	d)	4
20	VÚB Havlíčkův Brod, Farma Valečův	Vysočina	a)	6

Pozn.: Zkratky a) až e) odpovídají pěti dotovaným záměrům demonstračních aktivit. Počet let představuje dobu, po kterou je farma zapojena v programu demonstračních farem.

Budoucnost demonstračních farem

„Impulzem pro vznik sítě modelových farem byla snaha MZE ukázat farmářům, jak správně hospodařit a bojovat proti suchu a erozi.

S pomocí Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy (VÚMOP) a ÚZEI byla připravena kritéria a metodika pro výběr demonstračních farem a jejich dotáční podporu. Vše bylo pilotně vyzkoušeno v roce 2016 na třech farmách v Kránské Hoře nad Vltavou, Chrástanech a Domašově, popisuje začátky programu současný odborný garant Ing. Marek Batysta, Ph.D., z Oddělení půdy a geoprostorových informací MZE.

Zájem o program 9.F.m. od té doby stále narůstá. V roce 2022 bylo podpořeno celkem 20 demonstračních farem částkou 12 645 426 Kč (zažádáno bylo o 13 840 tis. Kč), proti sedmi demonstračním farmám a dotaci 2 882 900 Kč v roce 2017 (viz graf). V roce 2023 bylo schváleno 20 demonstračních farem s požadavkem na dotaci ve výši 14 690 tis. Kč.

V rámci hodnocení programu vychází, že v průměru je ročně na jednu demonstrační farmu realizováno okolo 25 až 30 akcí, z toho tři až čtyři větší polní dny, okolo čtyř až pěti skupinových konzultací a 20 individuálních konzultací. V roce 2022 realizovalo 20 schválených demonstračních farem celkem 517 demonstračních akcí, kterých se zúčastnilo 1879 zemědělců a celkově 3651 účastníků.

Otázkou je, zda umíme potenciál demonstračních farem v ČR dostatečně využít? Z výše uvedených dat lze shrnout, že:

- program 9.F.m. využilo nejvíce šest procent z celkových zhruba 30 tisíc zaevidovaných podnikajících zemědělských subjektů (podle Zemědělského registru ČSÚ). Avšak reálné bude podíl ještě nižší, jelikož zemědělské subjekty účastníci se demonstračních akcí jsou započítány opakovaně dle změnčených listin jednotlivých akcí,

- program 9.F.m. s plánovaným ročním rozpočtem 15 mil. Kč představuje pouhých 0,5 % z celkového rozpočtu národních dotací do zemědělství a potravinářství (tj. z 2,7 mld. Kč v roce 2023, respektive téměř 4,7 mld. Kč v roce 2022),

- zastoupení demonstračních farem v programu 9.F.m. není rovnoměrně v rámci krajů ČR,

- chybí záměr systém monitorování a hodnocení demonstračních akcí s cílem a) zlepšit dopad uskutečněných aktivit formou například tzv. následné péče, b) zlepšit budoucí demonstrační akce přebízejícím učebním se. V rámci programu by mohly být odměňovány inovativní způsoby prezentace a výměny znalostí, přínosem pro organizátory by bylo dále cílené propojování a vytvoření sítě demonstračních farem v ČR.

Vzhledem k tomu, že praktické ukázky přímo na farmách jsou jako účinný nástroj pro šíření inovací nedílnou součástí národního AKIS, je tématu rozvoje demonstračních farem v ČR věnován interní projekt ÚZEI a budování informačního webu v rámci Agronavigátoru.cz. ÚZEI je také zapojeno do několika mezinárodních projektů podporujících rozvoj poradenství a šíření inovací na národní i mezinárodní úrovni a organizuje různé akce propojující veřejnost, poradce, výzkumníky a zástupce státní správy.

Ing. Andrea Hrabalová
Samostatně oddělení znalostní a inovační systémy
Ústav zemědělské ekonomiky a informací